

ПРАВОСВІДОМІСТЬ І МОРАЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Стаття репрезентує взаємозв'язок права і моральності в діяльності працівників ОВС України, позаяк нормативність поведінки особистості зумовлює ефективність її соціальної ідентифікації та самоактуалізації. Саме тому в контексті професійної діяльності працівників ОВС України суттєвого значення набувають такі базові нормативні системи регуляції поведінки, як мораль і право.

Ключові слова: право, мораль, нормативність, ідентифікація діяльності, правосвідомість, правова культура, правозастосування.

Постановка проблеми. Нормативність поведінки особистості зумовлює ефективність її соціальної ідентифікації, самоактуалізації та діяльності. Саме тому в контексті професійної діяльності працівників ОВС суттєвого значення набувають такі базові нормативні системи регуляції поведінки, як мораль і право. Філогенетична інтегрованість цих систем розкривається через їх функціональну єдність – пізнавально-оцінну, нормативно-регулятивну та ціннісно-орієнтаційну. Основна відмінність моралі і права полягає у механізмі їх регуляції, зокрема в імперативності. У межах правової системи імперативність є не альтернативною, і лише за умови добровільного прийняття особистістю правових розпоряджень вона стає переконанням, тобто переходить у структуру моралі.

Стан дослідження проблеми. Морально-правова проблематика – це сфера роздумів відомих філософів минулого і сьогодення, котрі досліджували відносно стабільні та переламні моменти в історії людства. Мораль і право – специфічні феномени життя людей, що визначають соціальні цінності перехідних епох і станів. Вони «по праву вважаються вищими, тому що багато в чому визначають поведінку людини в інших системах цінностей» [1, с. 349].

За часом виникнення моральні цінності передують появі правових, оскільки «генезис перших значною мірою детермінує появу інших» [2, с. 349]. Г. Гегель, характеризуючи сенс моралі, робить це

передусім за допомогою слова «самовизначення», а не слів «самоздійснення» чи «самовдосконалення» [1, с. 105]. Розглядаючи соціальну цінність права і моральності, методологічне значення має питання про поняття і критерій цінностей. Більшість дослідників під цінністю тих або інших явищ розуміють їхню здатність задовольняти ті чи інші соціальні потреби. Цінність, як правило, визначається вченими-філософами через поняття блага, достоїнства (гідності), значущості (значимості). В.О. Василенко дає визначення цінності через поняття значущості, що призводить до визнання ним і негативних цінностей [3]. На нашу думку, такий підхід до визначення поняття цінностей неправильний, оскільки при цьому нівелюється змістове (значеннєве) поняття цінностей як категорії, що містить у собі поняття блага і гідності.

На думку О.О. Якуби, «цінності можуть бути як бажаними, нормативними, так і вже існуючими. Безумовно, варто відрізнити цінності, що необхідні для задоволення потреб практичного плану, від цінностей більш високого порядку – цільових, нормативних і цінностей-ідеалів» [4, с. 125]. Поняття «цінність», «оцінка» і «ціннісне ставлення» не є тотожними. Під цінністю розуміють об'єктивну значущість явища або процесу, на якій заснована оцінка. За своєю природою цінність об'єктивна, а оцінка суб'єктивна. Ціннісне ставлення ґрунтується на взаємозв'язку суб'єкта й об'єкта і припускає їх оцінку. Як вважає О.О. Якуба, «з категорією цінності пов'язані поняття ціннісної орієнтації, засвоєння і прийняття цінностей» [4, с. 126]. Загалом погоджувачись із позицією О.О. Якуби, висловимо певне застереження, яке полягає у тому, що в науці якраз ціннісна орієнтація є поняттям, яке відображає позитивну чи негативну значущість для особистості, предметів, учинків чи явищ.

Розглянемо, що ж є об'єктивним критерієм цінності. Найбільш значущими в ієрархії цінностей є ті, які відповідають прогресивному розвитку соціуму. Проте суспільство являє собою складну систему, яка самоорганізовується, і її складові можуть вступати у протиріччя. Отже, критерієм цінності того чи іншого процесу або явища може бути і їх відповідність потребам розвитку системи, куди безпосередньо входить це явище, процес. Тому **мета** нашої статті – розкрити сутність правосвідомості й моральності як соціально-психологічних цінностей у діяльності працівників органів внутрішніх справ України.

Виклад основних положень. Для аналізу правових і моральних явищ у діяльності працівників ОВС України необхідно виявити

спочатку значення права і моральності в задоволенні потреб соціуму та проаналізувати їх співвідношення із загальними потребами прогресивного розвитку українського суспільства. Правові і моральні цінності виникають із практичного ставлення працівника ОВС України до дійсності і, відповідно, мають суспільний характер.

Не варто протиставляти цінність істинності. Ці категорії можуть збігатися, хоч це і необов'язково. Пізнавальне судження є передумовою міркування про цінності, частиною його значення й одночасно об'єктом оцінки. Однак істинність і цінність – різні соціологічні категорії. Істинність не містить у собі власне оцінки, але при цьому є об'єктом оцінки і має власну пізнавальну цінність. Цінність же – це завжди оцінка відповідності певного процесу або явища визначеним соціальним потребам, інтересам і цілям. Цінність містить у собі елементи не тільки корисного, бажаного, але і життєво необхідного для визначеної системи.

Право і моральність відповідають визначеним потребам сучасної спільноти працівників ОВС України, тому що слугують регуляторами відносин у колективі, погоджуючи інтереси окремої особистості з інтересами різних об'єднань і суспільства в цілому. Виникнення моралі обумовлене процесом становлення і розвитку суспільної праці, коли виникає необхідність регулювання відносин між особистістю і первісним колективом. Тому право і моральність насамперед регулюють поведінку окремої особистості, визначених спільнот, суспільства і держави. Правова і моральна системи говорять про належне і справедливе, вимагають додержуватися відповідної поведінки з погляду суспільства і держави, наділяють особистість працівника ОВС визначеними правами і свободами, а у випадку невиконання обов'язку застосовують до особистості порушника норми відповідальності. Тим самим відносинам людей у соціумі надається стійкості й визначеності, тому що у таких умовах поведінка людей підпорядкована справедливому, належному і законному – моральній і правовій нормам. Проте роль права і моральності не зводиться тільки до збереження і забезпечення стійкості суспільства, вона значно ширша. І, крім уже зазначеної функції, правова і моральна системи є регуляторами активності й удосконалення суспільних відносин. Первинні об'єктивні властивості права: нормативність, формальна визначеність, примусовість, динамізм – знаходять свій прояв у реалізації вказаних функцій як правові властивості і характеризують соціальну цінність права. В умовах перехідного суспільства ці якості правової системи регулювання соціаль-

них відносин повинні одержати особливий розвиток. Поки, на жаль, у більшості працівників ОВС «немає громадянського горіння, щирого ентузіазму, прагнення до подвижницьких вчинків. Тобто того, що втрачено, що вилилося в одне лише цинічне фразерство, словоблудство» [5, с. 454].

Моральні цінності можна поділяти на цільові, нормативні і практичні. До цільових належать ідеали й принципи свободи, гуманізму, героїзму, патріотизму. Ідеали – це зразки, моделі високоморальних, бажаних відносин, почуттів, орієнтацій, такі, що незамінні при становленні нових відносин у соціумі. Це деякою мірою передбачення майбутнього. До ідеалів сучасного соціуму, на нашу думку, слід віднести ідеал гуманних стосунків між людьми, визнання гідності й цінності окремої особистості у всьому людському співтоваристві, консолідацію людей світового соціуму в активній боротьбі за права і свободи особистості.

Моральні якості особистості виявляються у практичній діяльності на підставі визначених ідеалів окремої особистості й існуючих у соціумі моральних і правових норм. Вищий ступінь моральності в суспільстві – совість, яка, на думку Гегеля, є «процесом внутрішнього визначення добра» [6, с. 150]. Уточнюючи це поняття, зазначимо лише, що совість є виразником, проявом морально-психологічної саморегуляції, самодетермінації поведінки особистості. Через самооцінку, мотивацію, самоконтроль вона присутня в кожному вчинкові особистості. Через совість суб'єкт оцінює свої вчинки як залежні від його волевиявлення. Звідси може скластись уявлення про самостійність совісті, хоча насправді, незважаючи на її соціальні витоки, вона досягає свого розвитку і сили впливу тоді, коли особистість втілює її в об'єктивній поведінці. Совість – регулятор психіки, що зумовлює інтелектуальну, емоційну, вольову та підсвідому поведінку.

У категорії функції відбувається конкретизація загального призначення права і моральності як соціальних цінностей. Ця категорія уточнює поняття загального призначення і ролі правової та моральної систем у суспільному прогресі, пов'язуючи їх із конкретними соціальними обов'язками.

Правова і моральна системи в колективах ОВС України виконують різні функції, розкриваючи при цьому свою сутність. Як на найбільш загальні функції права і моральності варто вказати на функції соціальної орієнтації і соціального регулювання. Правова і моральна системи регулювання відносин сучасного колективу ОВС дають

уявлення про належне, справедливе і законне. У такий спосіб заго-струється увага на визначених правових і моральних цінностях у суспільстві, формується потреба їх прийняття і засвоєння. Така функція, власне кажучи, є узагальненням, підсумком дії пізнавальної, оцінної функції.

«Елементи правової і моральної системи явищ несуть у собі функціональне навантаження» [4, с. 130]. Свідомість насамперед вико-нує функцію знання. Моральна і правова свідомість – це знання моральних і правових норм, принципів, практики моральних і правових відносин. У сфері моралі обов'язковим є знання норм, тому що тільки у такому випадку вони становлять передумову моральної відповідальності особистості як перед суспільством, так і перед власною совістю. Лише переломлюючись через свідомість міліціонера, норми стають його індивідуальними (особистісними) цінностями, тобто моральними нормами суб'єкта. У правовій сфері незнання норм права не є підста-вою для звільнення особи від юридичної відповідальності, внаслідок чого ця норма, як конституційна, знайшла своє юридичне закріплення в Основному законі нашої держави. Знання правових і моральних норм окремим працівником ОВС забезпечує правильність та ефективність їх застосування у практичних відносинах.

У праві й моральності постійно знаходять свій прояв такі оцінні категорії, як справедливість, обов'язок, совість, відповідальність, ос-нову яких становлять особисті переконання працівника ОВС про добро і зло, законне і незаконне. За допомогою оцінки встановлюється пра-вова і моральна цінність окремих учинків особистості для розвитку всього суспільства. Критерієм моральної і правової оцінки норм є їх відповідність історично прогресивному і необхідному розвитку, а безпосереднім критерієм правової і моральної оцінки – принципи і норми моралі й права, що відповідають цим прогресивним суспільним відносинам. Стосовно конкретної поведінки працівника ОВС України, моральні норми і принципи як загальноновизнані цінності становлять моральну необхідність і є критерієм моральності вибору варіанта його поведінки, здійсненого відповідно до свого внутрішнього переконання (моральності). Оцінюючи поведінку правоохоронця у складній системі соціальних відносин, правова і моральна системи надають міліціонеру право обирати свій варіант можливої поведінки. Таким чином, право і моральність є не тільки елементами свідомості (суспільної та індивіду-альної) та норми (як правила поведінки та особисті принципи), а також включають до свого складу і практику сформованих соціальних відно-

син. За допомогою функцій пізнання та оцінки забезпечується і функція соціальної орієнтації, проявом якої є соціальні установки і сформовані системи соціальної орієнтації. Схвалюючи або, навпаки, засуджуючи визначені вчинки працівника ОВС України в соціумі, вимагаючи від нього визначеної поведінки, моральна і правова системи її регулюють. У такий спосіб виявляється взаємозв'язок і взаємозумовленість функцій соціальної орієнтації та регулювання поведінки. Регулятивна функція права і моральності виявляється в тому, що ці соціальні цінності забезпечують підпорядкування інтересів працівника ОВС України інтересам усього соціуму, окремих спільнот, об'єднань, встановлюючи відповідальність окремого індивіда за невиконання норм належної поведінки. Захищаючи права і законні інтереси окремої особистості, моральність і право виконують функцію захисту визначеного порядку в соціумі, соціальну єдність.

Працівникам ОВС України дуже часто доводиться діяти в ситуаціях, що потребують значної моральної напруги, – вони майже щодня зіштовхуються з найрізноманітнішими складними і заплутаними життєвими явищами, в яких зобов'язані своєчасно й об'єктивно розібратися, вживаючи, відповідно до вимог закону, рішучі й ефективні заходи примусу.

Слабка воля, з якої випливають непослідовність і суперечливість поведінки, повна залежність від ситуації, розходження між словом і ділом, нездатність правильно використати свої сили, підпорядкувати свої дії ідейним установкам і вимогам службового обов'язку, негативно позначаються не тільки на вирішенні складних оперативних і слідчих завдань, але і на формуванні внутрішнього образу працівника ОВС України. Звідси зниження виховного впливу такого працівника на осіб, котрі потрапляють у сферу його діяльності, на тих, з ким він спілкується на службі та в побуті.

У даному випадку найістотнішою рисою морального образу працівника ОВС є принциповість, тобто наявність твердих переконань і прагнення до їхньої реалізації, впровадження їх у життя, незважаючи на перешкоди і загрози особистому добробуту. Ця якість допомагає протистояти не тільки небажаним впливам ззовні, але і власним слабкостям.

Розглядаючи морально-професійні якості, які характеризують моральний образ працівника ОВС України, необхідно відзначити, що наявність владних повноважень ставить міліціонера в особливе становище. Він діє від імені держави, його підтримують авторитет і приму-

сова сила влади, він може застосовувати різноманітні санкції, до яких належить і застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї.

Відповідно до чинного законодавства працівників ОВС України наділено правом (у відповідних випадках) втручатися в особисте життя людей, з'ясовувати обставини, які громадяни намагаються приховати від оточуючих, відволікати громадян від звичних занять, знайомитися з кореспонденцією, вилучати майно, тимчасово обмежувати або позбавляти громадян свободи. Тому розумне і законне використання влади – основна професійна і моральна вимога до працівника ОВС України.

Гарантією правильного використання влади є сукупність громадських відносин, режим законності, регламентація основних форм діяльності ОВС України, розвинута система контролю і нагляду за їх роботою. Але жоден навіть найдосконаліший закон або підзаконний акт не може передбачити розмаїтості прийомів, форм і методів, використовуваних правоохоронцем при виконанні ним своїх обов'язків. Тут є широкий тактичний простір для вибору і застосування найбільш ефективних засобів, які відповідають характеру сформованої ситуації та особливостям тих, хто бере участь у справі.

Запорукою правомірного і доцільного використання влади значною мірою є позитивні особисті якості працівника ОВС України, його належний моральний образ і високі морально-професійні якості й риси особистості.

У діяльності міліціонерів моральні норми відіграють не менш важливе значення, ніж правові норми. Можна навіть стверджувати, що реалізація правових норм обов'язково передбачає аналіз юридичного факту через відповідну етичну систему конструктів індивіда. Це визначається тим, що, по-перше, право є етичним за своєю сутністю; по-друге, зміст правових норм, виходячи з універсальності, обов'язково передбачає його етично-ціннісний аспект.

Передача соціального досвіду є дуже важливою функцією правової і моральної систем у суспільстві. Право і суспільна моральність накопичують і передають найкоштовніше і найкраще в людських відносинах у вигляді елементів загальнолюдської моралі. Суб'єктами – носіями цінностей (правових і моральних) є особистість, спільнота, окремі об'єднання і суспільство в цілому. Отже, регулятивна функція правової і моральної систем взаємопов'язана з процесом успішного засвоєння і прийняття цінностей, формуванням системи ціннісних орієнтацій. Необхідно не тільки виробити в суспільстві визначені правові та моральні цінності, а й зробити їх надбанням кожного члена суспіль-

ства. У цьому випадку виявляються розбіжності між природою морального і правового регулювання. Працівник ОВС повинен приймати правові цінності суспільства і зобов'язаний підкорятися їм, а моральні цінності припускають їх свідоме сприйняття індивідуумом.

Усі елементи моралі і права мають стимулювальний вплив. Заохочення визначених вчинків працівника ОВС і заборона щодо інших, формулювання ідеалів, знання правових і моральних норм стимулюються свідомістю працівника ОВС. На думку О.О. Якуби, «...встановлюючи визначені межі активності людини за допомогою нормативних вимог, мораль і право разом з тим завдяки особливостям цих норм є найбільшими стимуляторами подальшого розвитку активності» [4, с. 133]. Здійснення правом і моральністю однакових функцій у сучасному соціумі – свідчення їх спільності як ідеологічних форм. Що ж стосується змісту і реалізації цих функцій, то тут очевидні суттєві розбіжності.

Найсуттєвіша розбіжність між правовою і моральною системами полягає в тому, що право здійснює функції регулювання і соціальної орієнтації за допомогою правових цінностей, а моральне регулювання здійснюється за допомогою норм моралі. Правова регламентація порівняно з моральною має більшу формальну визначеність, чіткість, стійкість. Застосування правових норм є ефективним, коли потрібні правова регламентація та розмежування прав і свобод особистості, коли виконання юридичних норм неможливе без державного примусу, який найчастіше застосовується в регулюванні адміністративно-правових, кримінально-правових, господарських і політичних відносин у соціумі.

Порівняно з правовим, моральне регулювання є більш гнучким, витонченим, має більші можливості внутрішнього впливу на особистість, сильніше активізує внутрішні сили особи. Межі впливу на працівника ОВС моральних норм менш жорсткі, ніж правові. У період трансформації сучасного суспільства моральні норми відіграють величезну роль у становленні і розвитку нових економічних, політичних і соціальних відносин через поглиблення демократії, розширення прав і свобод особистості як соціальних цінностей, формування нової людини [7].

Право закріплює, розвиває та охороняє суспільні відносини, а також бере участь у їх створенні. Розвиток сучасного соціуму відбувається внаслідок суспільно значущої практичної діяльності його суб'єктів і виникнення нових суспільних відносин, які вимагають подальшої правової і моральної регламентації. При цьому необхідно чітко розуміти, що ці норми повинні відповідати реальним можли-

востям української спільноти сприйняти і засвоїти їх на конкретному етапі свого розвитку. Якщо ж юридичне законодавство буде випереджати ще не сформовані відносини в соціумі, то ця обставина може стати гальмом розвитку суспільства.

Проте формування визначених прогресивних тенденцій у правовій сфері відбувається одночасно з проявами «новітнього» правового нігілізму. Зокрема, на думку Б.Н. Топорніна, «у суспільстві почала складатися нова система дій учасників суспільних відносин на основі «понять». Ними є суперечливі правові, а то й неправові, або навіть антиправові погляди, які вносять сум'яття у свідомість людей, збільшують хаос і беззаконня» [8, с. 21]. Крім того, до процесу правотворчості залучаються люди, мало підготовлені до цієї витонченої і складної роботи. Позначився відрив економіки від права, брак правових знань у багатьох керівників у сфері економіки. Негативний вплив почали здійснювати «групи тиску», які спотворювали призначення законів, підкоряли правовий розвиток приватним, груповим і регіональним інтересам. Таким чином, у період трансформації виникло безліч протиріч не тільки між новим і старим законодавством, але і між новими, щойно прийнятими законами і кодексами. Нерідко порушувалася ієрархія правових актів. Проголошене в Конституції України верховенство закону багато в чому перекреслювалося практикою прийняття підзаконних актів, особливо відомчих інструкцій, правил, які реально розходяться з чинним законом. Усе це позбавляє українську державність правової опори. У підсумку склалася така ситуація, за якої право, котре повинно бути головним інструментом регулювання соціальних відносин, після усунення колишнього примату партійних норм не завжди відповідає своєму призначенню.

В охороні прав і свобод працівника ОВС величезну роль набуває моральність, якій не притаманний такий поділ прав і обов'язків, як у сфері права. Моральність розглядає право як обов'язок і обов'язок як право, що є кращою гарантією прав і свобод міліціонера. Мораль сучасного суспільства повинна ґрунтуватися на високих ідеалах гуманізму. Права і свободи громадян України мають вищу соціальну цінність, як і сама моральність. Це треба брати до уваги, оскільки відсутність моралі, як правило, призводить до кризи духовності у суспільстві.

З цих міркувань сьогодні досить «актуальною проблемою в нашій країні знову стає ідеологія організації громадського життя. Після переосмислення марксистсько-ленінської ідеології, на якій тривалий час ґрунтувалося громадське життя, в Україні ще чітко не визначені

загальносоціальні цінності, спираючись на які можна було б розвиватися далі» [9, с. 5]. Нині на найвищому державному рівні з'явилося гасло про пошук загальнонаціональної ідеї, яка б консолідувала різні верстви населення.

Як **висновок**, вважаємо за доцільне акцентувати на тому, що хоча у Конституції задекларовано, що Україна – правова держава (ст. 1), а права і свободи людини є вищою цінністю (ст. 2), проте спостерігається схильність шукати якісь нові об'єднувальні ідеї. Проте, якщо прийнято і проголошено ідеї правової держави, декларовано права і свободи людини вищою цінністю, то немає необхідності шукати ще якоесь ідеологічне підґрунтя для організації життя в сучасному соціумі. «Необхідно лише навчитися жити в умовах реального визнання і поваги прав і свобод людини. Якщо ж навчимося жити на основі цих цінностей, то добробут усіх не змусить себе довго чекати» [9, с. 9]. Моральність засуджує всі випадки порушення прав особистості, образу її честі і гідності, вимагаючи їх активного захисту. Не меншу роль відводять моральності в оцінці особистості, залученої до управління суспільством, розвитку всіх форм демократії [7], що сприяє формуванню активної життєвої позиції.

Важлива роль у подальшому розвитку й поглибленні демократії належить і праву. На сучасному етапі розвитку української державності значно збільшилась кількість постійних комісій у Верховній Раді, розширено їх повноваження. Право зараз розширює компетенцію громадських організацій, закріплює передачу їм ряду функцій, які раніше виконувалися державними органами. Правові акти зобов'язують виконавчі комітети Рад народних депутатів створювати громадські комісії та ради при відповідних штатних відділах районних і обласних державних адміністрацій [10]. Усі ці конкретні напрямки правового і морального регулювання – яскраве свідчення закріплення й охорони суспільних відносин у складний для українського соціуму перехідний період.

1. Філософія: навч. посібник [Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.]; за ред. І.Ф. Надольного. – 5-те вид., стер. – К.: Вікар, 2005. – 516 с.

2. Апресян Р.Г. Идея морали / Р.Г. Апресян. – М.: Институт философии; Наука, 2011. – 345 с.

3. Василенко Н.В. Роль институтів підвищення кваліфікації в підвищенні професійної мобільності населення / Н.В. Василенко // Взаи-

модействие личности, образования и общества в изменяющихся социокультурных условиях: межвуз. сб. науч. статей по матер. VI ежегодн. междунар. научно-практ. конф. – СПб.: ЛОИРО, 2004.

4. Якуба Е.А. Право и нравственность как регуляторы общественных отношений при социализме / Е.А. Якуба. – Харьков: Константа, 1970. – 208 с.

5. Алексеев С.С. Общая теория права: ученик / С.С. Алексеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2009. – 576 с.

6. Гегель Г.В. Феноменология духа / Г.В. Гегель. – СПб.: Наука, 1994. – 443 с.

7. Удовика Л.Г. Діалектика моралі і права у розвитку демократії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Л.Г. Удовика; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 1998. – 17 с.

8. Топорнин Б.Н. Сильное государство – объективная потребность времени / Б.Н. Топорнин // Вопросы философии. – 2001. – № 7. – С. 3–24.

9. Раянов Ф.М. Правовая организация общественной жизни: теория и практика / Ф.М. Раянов // Государство и право. – 2004. – № 12. – С. 5–9.

10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua

Sereda V.V. Правосознание и нравственность как социально-психологические ценности в деятельности работников органов внутренних дел Украины.

Статья раскрывает взаимосвязь права и морали в деятельности сотрудников ОВД Украины, поскольку нормативное поведение личности определяет эффективность ее социальной идентификации и самоактуализации. Поэтому в контексте профессиональной деятельности сотрудников ОВД Украины особую значимость приобретают такие базовые нормативные системы регуляции поведения, как мораль и право.

Ключевые слова: право, мораль, нормативность, идентификация, правосознание, правовая культура, правоприменение.

Sereda V.V. Sense of justice and morality as a social and psychological values in the activities of agencies of law enforcement workers of Ukraine.

The article represents the relationship between law and morality in the activity of Ukrainian Bodies of Internal Affairs, as the legitimacy of the individual behaviour determines the effectiveness of its social identification and self-actualization. That is why such basic normative systems of behavior regulation, as morality and law are essential in the context of professional activities of Ukrainian Bodies of Internal Affairs.

Key words: law, morality, legitimacy, activity identification, sense of justice, legal culture, law enforcement.

Стаття надійшла 19 листопада 2012 р.